

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VII.

V Ljubljani 1. marca 1867.

List 5.

Česa je našim ljudskim šolam treba.

Glas sedanjega časa je: *boljšajte šole!* Naj tudi „Tovars“ pové o tem svoje odkritoserčne misli, ki jih zbira v naslednje štiri točke, in sicer:

Našim ljudskim šolam je treba

1. *boljših učiteljev.* Kaj pomaga, če je šola še tako dobro osnovana in ima za svoj namen vse naj lepše vnanje pripomočke, če pa nima dobrega, zvestega delavca, kateri bi bil na vse strani zmožen in priden! Dobri učitelji, kakor tudi vsaka druga dobra stvar, se pa ne nabirajo na cestah in kjer si bodi v kakem kotu; dobre učitelje moramo si sami stvariti, to je, moramo si jih *odgojevati*; in tu nam je treba vse drugače in boljše vravnanih pripravniških šol. Iz sedanje učiteljske pripravavnice prihajajo učitelji, iz med katerih jih je prav prav malo, da bi dobro razumevali in prav spolnovali svojo imenitno nalogo, da bi bili v resnici ljudski učitelji. Ljudskemu učitelju ni dosti, če ima v glavi samo tako imenovano navadno šolsko omiko in obliko, treba mu je kaj več vediti, pa ne le vediti, temuč tudi to, kar vé, v svojem stanu prav rabiti in dalje razširjati. Kaj pomaga mlademu nastopnemu učitelju, če je v oblikah nemške slovnice še tako dobro izurjen, če se pa potem v slovenski šoli med kmečkimi dečki ne zna dobro sukati, in če ne more spešno delati za izobraževanje domačega ljudstva! Učiteljske pripravavnice morajo biti, kakor ljudske šole, osnovane na *národní* podlagi. Kar, postavim, učiteljem za nemške šole prav dobro služi, učiteljem v slovenski šoli med slovenskim národom ne more toliko koristiti. Tako mora skle-

pati vsakdo, kdor ima učiteljev namen pred očmi. Za slovenske šole potrebujemo tedaj tudi slovenskih pripravnic. Slavní rodoljub rajnik g. Metelko je v svoji oporoki precej premoženja volil tudi za namen, ako bi se kterikrat v Ljubljani napravilo seminíšče za slovenske učitelje; tedaj možje, ki imate o tej reči kaj besede in veljave, čas je sedaj, da se zraven drugih národnih reči potegnete tudi za to prekorigstvo napravo v naši deželi! Drugi národí imajo že davno lepa seminíšča za izobraževanje svojih učiteljev; mi pa nimamo ne le tega, temuče še celó dobrih — svojim potrebam primernih — pripravniških šol ne. — Da bomo pa imeli dobre učitelje, treba je potem tudi, da so spodobno plačani. Vsaki človek mora živiti se s tem, s čimur se ukvarja, in vsaki delavec je vreden svojega plačila. Nihče ne more tirjati, da bi bili iz med različnih očitnih stanov učitelji edini, ki bi mogli na pol zastonj delati. Dokler ne bo učiteljska plača boljša, tudi ne bo veliko dobrih delavcev, ker je že tako na svetu, da gre človek rad za boljším kruhom in da toliko veseljše in boljše dela, kolikor je bolj brez skerbí za naj bolj navadne telesne potrebe. Kdo le si radovoljno rad izbere učiteljski stan, če vidi, da učitelj nima boljše plače od čednika, ki pase in goni sim in tje neumno živino! V sedanjih časih na kmetih služiti za 200—300 gold., v mestu pa, kjer mora človek stanovanje in vse drugo drago plačevati, tudi s 400—500 gold. na leto ne more nihče svojemu stanu primerno živeti. Naj bi to vendar premislili vsi, ki odločujejo učiteljsko plačo! Na Pruskem in Bavarskem se ravno sedaj zboljšujejo učiteljske plače, ktere pa že popred niso bile slabe; tam bo imel ljudski učitelj 600—800 gold., in na starost še poboljšek. — Kako pa se pri nas godí starim, onemoglim učiteljem? Dokler je učitelj mlad, si že služi svoj kruh tako ali tako, akoravno svojemu stanu na škodo, ali, kedar je star, mu poje slaba. Nehvaležni svet mu slabo povrača žulje njegovih mladih let, in večkrat se prigodí (bi lahko naštelí dovolj zgle-dov), da je stari učitelj ves zapuščen in mora terpeti preganjanje in potem grenko pomanjkanje. Tako slabo ni v drugih stanovih nikjer. Dokler tedaj ne bodo zaceljene te rane, ne homo imeli boljših učiteljev, in brez dobrih delavcev ne rodí nobeno polje — tudi šolstvo ne. — Našim šolam je

2. treba boljšega reda ali boljše osnove. Ne more se tajiti, da so se zadnjih 15 let naše ljudske šole veliko ve-

liko bolje vredile in primerniše osnovale. Naši šolski predniki posebno pa naš nekdanji c. k. šolski svetovavec, prečastiti gospod Fr. Močnik, so si za naše šole pridobili velike zasluge, katere jim mora priznavati vsaki, kdor je poznal dolgočasni stan naših prejšnjih ljudskih šol. Ta čas se je učilni načert za male in glavne šole prestrojil tako lepo, kakor se popred še marsikteremu učitelju sanjalo ni, in slovenski jezik je dobil svojo pravico tudi v glavnih šolah, kjer je bil popred le izmeček. Dobili smo nove in zboljšane šolske knjige, katere nam še sedaj prav dobro služijo. Toda 15 let je vendar tudi nekaj časa, in pri nas Slovencih, ki stopamo velike korake, je toliko let že odrezek v zgodovini narodne omike. Kar je bilo takrat prav dobro, to sedaj že zgublja svojo veljavo, in mora se zopet prenovljati. Učilni načert za ljudske šole se mora tedaj prestrojiti po potrebah časa. Male šole na kmetih naj bodo čisto slovenske. Tako govori tudi učeni Helfert, rekoč: „In die Volksschule, als Anfangsschule, als erste Grundlage, gehört die Muttersprache, und diese allein, anerkannt“. V glavnih šolah naj se pa začenja nemščina učiti še le v 3. in 4. razredu, dokler imamo srednje šole nemške; podučevati pa se mora (kako pa drugače) vse v domačem jeziku. Ali ni neumno kmečkim dečkom, ali tudi mestnim, ki ne znajo ne besedice nemške, na široko in dolgo razlagati nauke v tujem nemškem jeziku? To je sicer neverjetno, pa je gola resnica; to kaže tudi to, da imamo še v zgledni glavni šoli učitelja, ki ne razumè po slovenski podučevati. — V slovenskih ljudskih šolah naj bodo in podučujejo domači slovenski učitelji, in naj znajo vsi dobro slovenski govoriti ne le po svoje, temuč tudi pravilno, ker stara resnica je, da „mladi tič tako poje, kakor starega sliši“. V šoli ne sme nikakor gospodovati tako imenovana „kranjska špraha“, postavim: „Musteršilerji, dajte ahtengo, in merkajte, da ne bo kdo švecal“. — „Prinesite seboj karteljce, da bote aufgabo pisali in ajngebali!“ — „Zakaj se nisi učil šprahler pa aufsec, sedaj pa imaš slab klas“ . . . Ne rečem, da si učitelji (posebno mlajši) prizadevajo, da v šoli pravilno govoré in dobro po domače podučujejo, toda povsod so med zernjem tudi pleve, katere bi se pa mogle od zernja spihati. —

3. Našim šolam je treba popravljenih in po potrebi tudi novih šolskih knjig. Dosedanja slovenska berila so kaj dobro, bi rekel, izverstno osnovana, le jezik bi se moral v njih

nekoliko popiliti, pisavne oblike bi se mogle bolj zjediniti, in tudi bi se moglo kaj preurediti ali dostaviti, posebno kar se tiče podučne tvarine. O takih popravah bi se lahko govorilo pri učiteljskih zborih, in kar potem za naj boljše obveljá, naj se preuredí. Berila, ki jih izdelujejo nešolski možje, sploh niso dobro vravnana. Kar se tiče „Slovensko-nemške gramatike“, je bila za prvi začetek prav dobra in je v rokah zmožnega učitelja gotovo veliko več koristila za slovenski in nemški jezik, kakor nekdanje vse nemške „Sprachlehre“ (Adelungove). Toda sedaj je zopet drugače. V tej „Slovensko-nemški gramatiki“ je poglobitni namen ta, da se učenci s pomočjo svojega maternega jezika učé nemškega, in to je kratovidne učitelje zapeljevalo, da so na vso moč gonili nemško mašino in se na domači jezik še toliko niso ozirali, kolikor jim ga kaže in na roko daje imenovana gramatika. Vidili smo še celó, da so nekteri prevzeti (ponemčeni) učitelji tako daleč zašli, da so pravila, ki jih ta gramatika lepo po slovenski razjasnuje, predstavljali sami v nemški jezik, ter jih potem učencem narekovali, in ubogi slovenski dečki so se jih mogli iz glave učiti — tedaj več, kakor zahteva šolska knjiga. Tako ravnanje je pokazalo, da učenci glavno šolo doveršivši niso znali res ne slovenski, ne nemški, akoravno so se zeló mučili s ptujim jezikom. Skušnja tedaj kaže, da bi bilo bolje, ako bi se učenci perve dve leti učili samo čistega slovenskega jezika, in ko bi imeli tedaj v tem terdno podlago, bi se še le jeli učiti malo po malem nemškega. Posamne skušnje z učenci so pokazale, da se učenci bolje in hitreje učé ptujega jezika, če že svojega kaj znajo. Zato nam je za prvi slovniški poduk treba male, kratke slovenske slovnice, potem pa druge za nemški jezik, v kateri bi se pa, se vé da, vse po slovenski razjasnovalo i. t. d. Vaje v obeh jezikih, ki jih ima sedanja „Slovensko-nemška gramatika“, naj bi se kolikor toliko porabile, ker vidi se, da so sploh dobro osnovane, in pospešujejo nauk v obeh jezikih. — Za kmečke male šole nam je treba prav jedernate pa kratke knjige o umnem gospodarstvu, v kateri bi bilo vse, kar mladega kmetovavca za njegov namen bolj brihta in mu odpira pot do boljšega gospodarstva. Za mestne šole pa bi mogla biti ta knjiga nekoliko drugačna, da bi se namreč bolj ozirala na obertnijo, kupčijo i. t. d. Naše izverstne (dr. Močnikove) knjige o številjenji naj bi se pomnožile z mnogimi djanjskimi zgledi na vse strani, ka-

kor so n. pr. nemške knjige: „Rechnungsübungen für die Wiederholungs- und Fortbildungsschulen“, kjer se zraven drugih vaj tudi nahajajo „Flächen- und Körperberechnungen“, „Hauswirtschaftsrechnungen“, „landwirtschaftliche Rechnungen“, „Gewerbsrechnungen“, „kaufmännliche Rechnungen“, ali pa: „Die Rechenkunst des Landwirthes“ (Heinrich Erzinger, Prag. 1858). — Za nedeljske šole na kmetih bi bilo treba dosedanje „Ponovilo“ precej predelati, marsikaj bolj obširnega okrajšati, in namesti tega dodati marsikaj, kar se sedaj pogreša. Za nedeljske šole po mestih, v ktere hodijo sami rokodelski dečki, naj bi se spisalo posebno berilo, v katerem bi moglo biti za rokodelski, obertnijski in kupčijski stan obilo potrebne tvari-ne. — Za dekliske vsakdanje in tudi nedeljske šole naj bi bila šolska berila nekoliko drugače osnovana mimo beril za deške šole; sej imama še molitvene knjige za moški spol posebej, za ženski posebej.

4. Naše šole naj bi imele vseh potrebnih pripomočkov za splošno in posamno podučevanje. Kjer se uči sadjereja, naj ima šola svojo drevesnico, za čebelorejo svoj čebelnjak, za svilorejo svojo izbo za take poskušnje. Tudi brez zemljevidov in drugega orodja za zemljepisje naj bi ne bila nobena šola. Ravno tako je potrebno, da ima vsaka šola za kazavni nauk vse, česar je treba, da se učencem kaže pri razlaganji berilnih spisov i. t. d. To so na kratkem reči, katerih naše šole za sedanjí čas potrebujejo, če hočemo, da razširjajo omiko in prinašajo národu srečo in slavo.

A. Praprotnik.

P a š n i k.

Vse, kar koli hočete, da bi vam drugi storili, to tudi vi njim storite. Nepopačeno človeško serce se rado veseli, kedar druge vidi vesele, to je njegovi natori pri-rojeno, kajti občutljivi človek čuti z veselimi in žalostnimi. To sočutje je pa pri nekterem človeku posebno živo; a to še ni čednost, je le čutje, ktero se pa dostikrat hitro razkadi. Kaj namreč hasne našemu bližnjemu, ako imamo naj žlahtnejše serce do njega, če pa tega ne kažemo v djanji? Vljudnost, postrežljivost in prizanesljivost in pomoč v sili naj djansko razodeva naše blagomisleče serce do bližnjega. Že vljudnost pospešuje